

С. П. Кучин,

к. е. н., доцент, старший науковий співробітник наукового відділу з проблем державної безпеки, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ РЕАЛІЗАЦІЮ ВИХОВНОЇ ФУНКЦІЇ ЯК ЧИННИКА РОЗВИТКУ СФЕРИ КУЛЬТУРИ

S. Kuchyn,

PhD in economics, associate professor, Senior scientific employee of Scientific department of the State Security problems of the National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

THE DIRECTIONS OF IMPROVEMENT THE MECHANISM OF MANAGEMENT BY THE EDUCATION SPHERE THROUGH THE IMPLEMENTATION OF EDUCATIONAL FUNCTION AS A FACTOR OF DEVELOPMENT THE CULTURAL SECTOR

У статті досліджено специфіку реалізації виховної функції в системі освіти як важливого напрямку державної освітньої політики та чинника розвитку сфери культури. Акцент дослідження зроблено на аналізі специфіки духовно-морального виховання. Висвітлено сучасні організаційні проблеми розвитку та функціонування інституту кураторства в Україні. Наголошено на тому, що інститут кураторства потребує вдосконалення своєї організаційної структури, напрямів виховної роботи та координації зусиль структурних підрозділів. Проведення ефективних змін інституту кураторства має бути одним із пріоритетних напрямів реалізації державної освітньої політики. Зроблено висновок, що розвиток інституту кураторства та більш повна реалізація його виховної функції потребують підтримки з боку органів державної влади та місцевого самоврядування. Розроблено концептуальні основи удосконалення заходів з реалізації виховної функції в сфері освіти через взаємодію із підприємствами, закладами та організаціями сфери культури.

The article explores the specifics of implementation of educational function in education system as an important direction of state educational policy and a factor of development of the sphere of culture. The emphasis of the study is placed on analysis of specifics of spiritual and moral upbringing. The modern organizational problems of development and functioning of the institute of curators in Ukraine are lighted. It is noted that the Institute of curators needs an improvement of its organizational structure, ways of educational work and coordination of efforts of structural units. A realization of effective changes of the Institute of curators should be one of priority directions of implementation of state educational policy. It is concluded that development of the Institute of curators and more complete realization of its educational function need a support from the state authorities and local self-governments. We've developed the conceptual bases of improvement of measures for realization of educational function in the field of education by the cooperation with enterprises, institutions and organizations of culture sphere.

*Ключові слова: механізм, держава, мораль, культура, виховання, освіта, куратор.
Key words: mechanism, state, morality, culture, upbringing, education, curator.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Освіта є визначальним чинником політичного, соціально-економічного, культурного та наукового життя

суспільства. Освіта відтворює та нарощує інтелектуальний, духовний, економічний потенціал суспільства, вона є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету та конкурентоспроможності держави на міжна-

родній арені. Вдосконалення методик і моделей виховної роботи в студентській академічній групі має бути одним з найважливіших пріоритетів механізмів державного регулювання в сфері освіти та важливим напрямом державної освітньої політики.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Актуальні питання державної політики в сфері освіти в Україні, принципи та методи функціонування інституту кураторства досліджують І. Авдєєва, С. Вітвицька, Ю. Гава, В. Демчук, С. Домбровська, М. Євтух, Є. Красняков, В. Кремень, О. Куклін, І. Мельникова, Б. Мокін, А. Ромін, В. Садковий, І. Соколова, М. Соловей та інші.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Ціль статті полягає у виявленні актуальних напрямів удосконалення механізмів управління сферою освіти через реалізацію виховної функції як чинника розвитку сфери культури. Завданнями статті є аналіз специфіки реалізації виховної функції в сфері освіти, основ духовно-морального виховання, дослідження механізмів державного регулювання в системі вищої освіти, розробка концептуальних основ впровадження загальнонаціональної програми з реалізації виховної функції в сфері освіти через взаємодію із підприємствами, закладами та організаціями сфери культури.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Освітня система духовно-морального виховання студентів вищого навчального закладу є механізмом взаємодії компонентів цілісного педагогічного процесу, який передбачає реалізацію стратегій, тактики та методики формування духовно-моральних цінностей майбутніх фахівців. Робота куратора зі студентським активом триває від першого до заключного курсу, але з часом цей процес набуває нових якостей. Ініціаторами більшості заходів стають саме студенти, моральна та інтелектуальна відповідальність їх зростає. Куратор зі студентами старших курсів приділяє увагу питанням професійного самовизначення, формуванню громадської спрямованості, професійної усталеності.

Цілеспрямоване формування готовності кураторів до педагогічної діяльності передбачає систематичне і комплексне використання принципів, засобів, форм, методів професійного виховання. Результативність виховного процесу залежить від певних педагогічних умов, серед яких особливо значущим є співвідношення позиції особистості і системи педагогічних впливів.

На сучасному етапі свого розвитку ВНЗ потребують вдосконалення своєї організаційної структури, напрямів виховної роботи та координації зусиль структурних підрозділів. Без суттєвого вдосконалення процесу кураторської роботи неможливо провести ефективні зміни інституту кураторства, що має бути одним із пріоритетних напрямів реалізації державної освітньої політики.

З урахуванням сучасних тенденцій розвитку інституту кураторства в Україні, ситуація, що склалась з розвитком інституту кураторства потребує втручання з боку держави та залучення органів державної влади та місцевого самоврядування до розробки та впровадження

загальнонаціональних програм розвитку духовно-морального та патріотичного виховання студентів вищих навчальних закладів.

Вважаємо за необхідне на рівні органів місцевого самоврядування та державної влади ініціювання змін в організаційно-управлінських відносинах щодо функціонування інституту кураторства та реалізації виховної функції в сфері освіти, а саме:

1. Запровадження загальних систематичних щомісячних зборів кураторів із старостами академічних груп під головуванням проректора з виховної роботи з метою прилюдного обговорення нагальних проблем студентів та кураторів. Особливо це стосується студентів першого курсу, які мешкають у гуртожитках та роблять перші кроки свого самостійного життя.

2. Науково-дослідницька робота студентів є одним із найважливіших засобів формування висококваліфікованих фахівців, що передбачає участь студентів у наступних організаційних формах: у роботі наукових гуртків, секцій, у наукових конференціях, конкурсах, предметних олімпіадах, у написанні статей, тез тощо. Взаємодія куратора та студента в рамках наукової роботи є важливим фактором розвитку особистості. Але відсутні чіткі управлінські зв'язки в цьому напрямі, що негативно впливає на розвиток студентської наукової роботи, яка повинна знаходитися у тісному взаємозв'язку із роботою куратора академічної групи. Вважаємо необхідним активізувати студентську наукову роботу у ВНЗ, наділивши куратора відповідними повноваженнями, створити відповідні умови для розвитку наукової діяльності як обов'язкового напрямку роботи студентської молоді.

3. Навчання у ВНЗ для сучасної молоді є одним з найважливіших періодів її життєдіяльності, особистісного зростання та становлення як фахівця з вищою освітою. Пошук шляхів успішної адаптації до змінених соціальних умов та нової діяльності є нагальною проблемою для кожного, хто переступив поріг ВНЗ. Вступ до навчального закладу у значної частини молоді супроводжується дезадаптацією, що спричинена новизною студентського статусу, відсутністю референтної групи, підвищеними вимогами з боку професорсько-викладацького складу, напруженістю та жорстким режимом навчання, збільшенням обсягу самостійної роботи і самовідповідальності загалом. Важливу роль в адаптації студентів-першокурсників відіграє куратор академічної групи. Але його взаємодія зі студентами не повинна бути відокремлена від процесу подібної взаємодії іншого куратора в іншій академічній групі. Це повинна бути систематична, комплексна взаємодія всіх кураторів та студентів-першокурсників. Вважаємо необхідним провадити окремий, специфічний механізм взаємодії куратора академічної групи та студентів-першокурсників, основні положення якої будуть будуватись на принципі керованого взаємозв'язку та взаємодії всіх кураторів академічних груп студентів на першому курсі навчання.

4. ВНЗ повинен сприяти створенню умов для духовного розвитку особистості, задоволення культурних потреб, підвищення загальноосвітнього рівня, організації відпочинку та дозвілля студентів. ВНЗ безпосередньо та за допомогою сторонніх підприємств, організацій та установ повинен пропагувати, затверджувати та

організувати заходи щодо поліпшення роботи, зорієнтованої на культурні інтереси студентів, вести пропагандистську і практичну діяльність, спрямовану на формування здорового способу життя. Важливим напрямом цієї роботи є організація та проведення культурно-мистецьких заходів, свят, концертів, спектаклів тощо. Вирішити ці завдання можливо лише знаходячись у тісній взаємодії зі сферою культури, а саме культурно-мистецькою інфраструктурою (театри, бібліотеки, музеї) на яку покладено відповідальність за досягнення розвитку людського потенціалу через механізми формування в суспільстві морально-етичних цінностей, світогляду, усталених ціннісних орієнтацій — фундаменту розвитку держави. На жаль, у ВНЗ відсутня чітка тактика та стратегія взаємодії із сферою культури, спостерігається слабка організація кураторами академічних груп масових відвідувань заходів, які направлені на розвиток духовного світу студента. Не має стимулюючого характеру підтримка цього напряму з боку керівних органів ВНЗ. Можливості активної дії куратора в цьому напрямі зведено до мінімуму. Пропонуємо забезпечити умови систематичного, обов'язкового, масового відвідування студентами організацій, підприємств та заходів сфери культури з метою розвитку їх людського потенціалу та формування відповідних морально-етичних цінностей.

5. Досвід демократичних держав свідчить про те, що право громадян на релігійну освіту незаперечне, закріплене в конституціях багатьох країн, не суперечить загальній світськості освіти в цих країнах. Право на релігійну освіту є невід'ємним правом учнів на доступ до інформації і, причому правом на вивчення саме свого віросповідання. Важливим напрямом в досягненні мети різностороннього розвитку людини є розробка та запровадження в середній і вищій школі програм релігійного навчання, побудованих на засадах релігійної толерантності та принципах не обов'язковості; організація зустрічей з вітчизняними та закордонними фахівцями на предмет впровадження та розвитку релігійної освіти. Вважаємо необхідним ввести до процесу взаємодії куратора академічної групи та студентів відвідування культових закладів та релігійних організацій з метою освіти студентів, їх ефективної соціалізації та формування в свідомості молоді людини духовних та моральних загальноприйнятних цінностей.

6. Навчально-виховний процес забезпечує можливість здобуття особою знань, умінь і навичок у гуманітарній, соціальній, науково-природничій і технічній сферах; інтелектуального, морального, духовного, естетичного і фізичного розвитку особи, що сприяє формуванню знаючої, вмілої та вихованої особистості [5]. Навчально-виховний процес як система організації навчально-виховної, навчально-виробничої діяльності визначається навчальними, науковими, виховними планами. Координатором для студентів у цьому плані є саме куратор академічної групи — він сприяє, допомагає, керує, контролює подібну діяльність студента на первинних етапах її реалізації. Попри те що, куратор академічної групи в багатьох випадках є чи не найголовнішою для студента особою у ВНЗ, дієвий, формально-закріплений вплив куратора на організацію навчально-виховного процесу у ВНЗ відсутній. Вважаємо необхід-

ним запровадити обов'язкове опитування кураторів академічних груп щодо вдосконалення навчально-виховного процесу з обов'язковим врахуванням їх пропозицій у подальшій роботі ВНЗ.

7. Сучасні підприємства та організації мають можливість впливати на трудову діяльність своїх працівників за допомогою комплексу мотиваційних та стимулюючих факторів. Для різних людей мотиваційні або стимулюючі чинники мають різну значущість, але завжди повинні бути присутніми в процесі їх трудової діяльності. На жаль, у ВНЗ відсутні стимулюючі заходи для поліпшення роботи куратора. На наш погляд, доречним було би впровадження конкурсу або рейтингу "Кращий куратор року", що підвищило би мотиваційну складову роботи куратора та, за можливостями ВНЗ, стимулюючу складову. Але подібний захід повинен бути чітко спланований, повинні бути розроблені його положення, захід повинен бути реалізований за чіткими критеріями та з урахуванням реальної роботи куратора. Інакше подібні заходи не мають жодного сенсу крім бюрократичної складової з усіма негативними явищами, що з'являються від цього в колективі, а загалом і в суспільстві. Але це, проблема, яка потребує свого окремого дослідження в інших наукових працях.

8. Участь у виховній роботі студентського колективу, виконання обов'язків куратора (наставника) академічної групи є одним з основних видів організаційної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів [6]. Але, на наш погляд, обсяг годин, які здебільшого відводяться на виконання куратором своїх обов'язків є надзвичайно низьким. За обсягу у 50—200 годин на рік робота куратора академічної групи зводиться лише до формального заповнення планів, звітів та іншої організаційної документації, зустрічі зі студентами напередодні сесії та канікул. Будь-які інші види робіт куратором академічної групи в рамках відведеного обсягу годин просто не можливі. Вважаємо необхідним збільшити обсяг годин, які відводяться на виконання куратором своїх обов'язків, законодавчо закріпивши відповідну норму шляхом внесення зміни до норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової й організаційної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів [Див. 8].

9. Враховуючи, що ВНЗ можуть проводити підготовку іноземних студентів, доцільним буде впровадження спеціальних зборів студентської ради з метою обговорення специфіки поведінки, звичаїв та традицій іноземних студентів для запобігання виникнення непорозумінь та конфліктних ситуацій. Створення нової організаційної одиниці такої як факультет або відділ по роботі з іноземними студентами (в залежності від кількості іноземних студентів, які будуть навчатись в інституті). Обов'язковим повинно стати призначення куратора для іноземних студентів. Бажано, щоб такі функції було покладено на декількох осіб з числа науково-педагогічних працівників, які би залишались кураторами для всіх груп іноземних студентів впродовж всього терміну їх навчання.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

З урахуванням сучасних тенденцій розвитку інституту кураторства в Україні, ситуація, що склалась з роз-

витком інституту кураторства потребує втручання з боку держави та залучення органів державної влади та місцевого самоврядування до розробки та впровадження загальнонаціональних програм розвитку духовно-морального та патріотичного виховання студентів вищих навчальних закладів. Робота куратора академічної групи в напрямі морально-духовного виховання студентів є базовою основою для підготовки майбутнього конкурентоспроможного фахівця.

Робота куратора академічної групи ВНЗ потребує регламентації з боку держави в наступних напрямках: створення у ВНЗ окремого відділу кураторської роботи; збільшення обсягу годин, які відводяться на виконання куратором своїх обов'язків та внесення відповідних змін до норм часу для планування і обліку навчальної роботи; впровадження спеціальних зборів студентської ради з метою обговорення специфіки поведінки, звичаїв та традицій іноземних студентів для запобігання виникнення непорозумінь та конфліктних ситуацій; призначення куратора для іноземних студентів; впровадження окремої програми взаємодії куратора академічної групи та студентів-першокурсників, основні положення якої будуть будуватись на принципі керованого взаємозв'язку та взаємодії всіх кураторів академічних груп студентів на першому курсі навчання; забезпечення умов систематичного, обов'язкового, масового відвідування студентами суб'єктів сфери культури з метою розвитку їх людського потенціалу через механізми формування морально-етичних цінностей, світогляду, усталених ціннісних орієнтацій, що є фундаментом соціально-економічного розвитку держави; відвідування культових закладів та релігійних організацій з метою освіти студентів, їх ефективної соціалізації та формування в свідомості молодої людини духовних та моральних загальноприйнятих цінностей; запровадити обов'язкове опитування кураторів академічних груп щодо вдосконалення навчально-виховного процесу з обов'язковим врахуванням їх пропозицій у подальшій роботі вищого навчального закладу; впровадження конкурсу або рейтингу "Кращий куратор року", що підвищило би мотиваційну складову роботи куратора та, за можливостями вищого навчального закладу — стимулюючу складову.

Література:

1. Бебик В.М. Національна освітня політика та проблеми входження України у світовий інтелектуальний простір: навч. пос. / В.М. Бебик. — К.: МАУП, 2002. — 367 с.
2. Гава Ю. Освітні послуги в Україні: економічна природа і суперечності розвитку / Ю. Гава // НТІ. — 2011. — № 1. — С. 16—19.
3. Домбровська С.М. Державне управління вищою освітою в умовах трансформаційних перетворень: моногр. / С.М. Домбровська. — Х.: Оберіг, 2010. — 176 с.
4. Євтух М.Б. Проблеми виховання молоді в світлі християнського вчення / М.Б. Євтух // Вісник православної педагогіки. — 2008. — № 1. — С. 10—12.
5. Зайченко І.В. Педагогіка: навчальний посібник / І.В. Зайченко. — К.: Освіта України, КНТ, 2008. — 528 с.
6. Закон України "Про вищу освіту" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

7. Красняков Є. Державна політика в галузі освіти України: уроки та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / Є. Красняков. — Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua>

8. Наказ Міністерства освіти і науки України "Перелік основних видів організаційної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

9. Наказ МОН України №450 від 07.08.2002 "Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової й організаційної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

10. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012—2021 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf

References:

1. Bebyk, V.M. (2002), *Natsional'na osvitiia polityka ta problemy vkhodzhennia Ukrainy u svitovij intelektual'nyj prostir* [National educational policy and problems of Ukraine's entry into the global intellectual space], MAUP, Kyiv, Ukraine.
2. Hava, Yu. (2011), "Educational services in Ukraine: economic nature and contradictions of", *NTI*, vol. 1, pp. 16—19.
3. Dombrovs'ka, S.M. (2010), *Derzhavne upravlinnia vyschoiu osvitoiu v umovakh transformatsijnykh peretvoren'* [The State management of higher education in terms of transformational changes], Oberih, Kharkiv, Ukraine.
4. Yevtukh, M.B. (2008), "Problems of education of young people in the light of Christian teaching", *Visnyk pravoslavnoi pedahohiky*, vol. 1, pp. 10-12.
5. Zajchenko, I.V. (2008), *Pedahohika* [Pedagogy], *Osvita Ukrainy*, KNT, Kyiv, Ukraine.
6. Verkhovna Rada of Ukraine (2014), *The Law of Ukraine "On Higher Education"*, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua> (Accessed 02 Feb 2017).
7. Krasniakov, Ye. (2012), "State policy in education Ukraine: Lessons and Prospects of Development", available at: <http://kno.rada.gov.ua> (Accessed 02 Feb 2017).
8. Ministry of Education and Science of Ukraine (2012), "A list of the main types of organizational work of teachers and teaching staff of higher education institutions", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua> (Accessed 02 Feb 2017).
9. Ministry of Education and Science of Ukraine (2002), "On approval of the rules of time planning and accounting academic work and lists the main types of technical, scientific and organizational work of teachers and teaching staff of higher education institutions", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua> (Accessed 02 Feb 2017).
10. Ministry of Education and Science of Ukraine (2012), "The National Strategy for Development of Education in Ukraine for 2012-2021", available at: www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf (Accessed 02 Feb 2017).

Стаття надійшла до редакції 06.02.2017 р.